

Pohlavný život psa

Schopnosť rozmnožovať sa je jednou zo základných vlastností živočíšnej ríše, vedúcou k zachovaniu jej rozmanitosti druhov.

Každá sučka ovplyvňuje potomstvo svojimi vlastnosťami, a to ako pozitívnymi, tak negatívnymi. Je preukázané, že sa tak deje viac než z polovice, preto požiadavky na chovnú suku by mali byť tak vysoké, ako požiadavky na chovného psa. V praxi však chovný pes musí preukazovať omnoho väčšie predpoklady na chov, preto je na chovateľoch, aby na chov vyberali vhodné suky.

Chovateľské predpisy stanovujú podmienky chovnosti, je to hlavne dosiahnutie minimálneho veku, ktoré je u veľkých plemien obvykle 18 mesiacov, u malých 12 – 15 mesiacov. Ďalšie podmienky, ako je účasť na zvide mladých, bonitácii, získanie ocenení na výstave, zloženie skúšok, popr. absolvovanie rtg vyšetrení na DKK stanovujú chovateľské kluby jednotlivých plemien. Chovnosť feny končí väčšinou dosiahnutím 8 rokov veku.

Ruja (háranie)

Prvé háranie sa u feny objavuje v období medzi 8. – 12. mesiacom veku, podľa veľkosti plemena. U malých plemien dochádza obvykle k prvému háraniu skôr, u veľkých neskôr. Prvé háranie býva kratšie a slabšie, aj tak existuje nebezpečie, že pri ňom fenka môže byť nakrytá, čo môže mať pre jej ďalší život výrazne negatívne dôsledky.

Fenka hára väčšinou dvakrát do roka, a to najčastejšie na konci zimy alebo začiatkom jari, a koncom leta alebo na začiatku zimy. Háranie delíme do niekoľko fáz:

Proestrus – háranie, jedná sa o 1. – 10 deň hárania, kedy sa sliznica maternice zdurije a fenka začína krváčať, vulva feny je znateľne zdurená. Na začiatku tohto obdobia si fenka veľmi intenzívne obľubuje pohlavné orgány, krvavý výtok môže vtedy chovateľ spozorovať až 2. – 3. deň hárania. V tomto období je fenka už pre psy príťažlivá, ale odmieta ich, toleruje je až ku koncu tohto obdobia.

Estrus – vlastné háranie, jedná sa o 11. – 23. deň hárania, kedy dochádza k ovulácii, červené sfarbenie výtoku prechádza v ružové a postupne slabne, vulva je maximálne zdurená. U feny sa objavuje výrazné sexuálne chovanie, pre psy je veľmi príťažlivá a sama sa im aj ponúka. Ku koncu obdobia sexuálne chovanie slabne a fenka prestáva byť pre psy príťažlivá.

Metestrus – koniec hárania, kedy je sliznica maternice pripravená prijať oplodnené vajíčko. Pokiaľ dôjde k oplodneniu vajíčok, nadväzuje brezosť, pokiaľ k oplodneniu vajíčok nedošlo, nastáva **diestrus**, obdobie, behom neho sa sliznica maternice ukludňuje a háranie prechádza do kludového stavu, zvaného **anestrus**.

Krytie (párenie)

Párenie (pohlavný akt, nakrývanie/krytie) je zložitý reflexný dej, ktorý tvorí celý rad podmienených a nepodmienených reflexov. Aby krytie prebehlo úspešne, je potrebné rozpoznať jeho správny termín. Pokiaľ fenka trvale žije so psom, s ktorým má byť nakrytá, je najlepšie nechať ten správny deň prírode. Fenka aj pes sami poznajú, kedy nadišiel ich čas. Pokiaľ je však párenie v rukou chovateľa, je potrebné istých informácií a skúseností.

Existuje niekoľko spôsobov, ako rozpoznať termín krytia, z neho najmenej komplikovaný a pritom veľmi spoľahlivý je spôsob **vatových výterov**. Fene je potrebné každý deň, ešte pred venčením, vytrieť pošvovú štrbinu kúskom vaty a sledovať sfarbenie výtoku. Fenka je ku krytiu pripravená, pokiaľ sa farba výtoku mení zo sýto červenej do hnedo červenej, špinavo červenej až ružovej. Toto obdobie trvá 3 – 5 dní. Koniec vhodného termínu krytia signalizuje výtok špinavo žltej farby.

Ďalšou metódou je napríklad **mikroskopické vyšetrenie pošvového výteru - cytológia**, ktoré prevádza veterinárny lekár či **meranie telesnej teploty**. Než dôjde k vlastnému krytiu, musí mať chovateľ vybraného krycieho psa. Jeho výber by mal konzultovať s poradcom chovu. Ďalej by sa chovateľ mal zoznámiť s chovateľským rádom daného chovateľského klubu.

Suka by pred zaradením do chovu mala byť zdravá, odčervená a očkovaná proti bežným infekčným nemociam. Ku krytiu jazdí fenka za psom. U dlhosrstých plemien je vhodné pred krytím ostrihať

fenke srst' v okolí pošvového vchodu.

Krytie sa dá rozdeliť do niekoľkých etáp: predohra, vlastné krytie a spojenie.

Predohra – fenka väčšinou vyžaduje pred vlastným krytím zoznámenie sa so psom a dôkladné vyvenčenie. V tejto fáze si spolu psi hrajú a očuchávajú sa.

Vlastné krytie – do tejto fázy by mala prejsť predohra plynule a bez komplikácií. Fenka zostane stáť, psovi sa nastavuje a sama mu aktívne pomáha. Táto fáza trvá obvykle niekoľko sekúnd a plynule prechádza do štádia spojenia.

Spojenie – v tejto fáze dochádza k ejakulácii semena. Najčastejšou polohou pri spojení je poloha, kedy pes stojí zadkom k zadku fenky, táto fáza trvá 10 – 30 minút. K ejakulácii dochádza po celú dobu spojenia, pokiaľ ejakulácia ustane, spojenie psov sa prerušuje.

Po krytí je vhodné nechať fenku nejakú dobu odpočívať, fenka by nemala močiť a behať. I po úspešnom nakrytí je fenka stále ešte prít'azlivá pre ostatné psy, a rovnako tak je povol'ná k páreniu. Môže teda dôjsť k nechcenému prekrytiu fenky, pričom šteňatám z takéhoto spojenia nemôžu byť vystavené preukazy pôvodu. Preto by si chovatelia mali dať pozor, a fenku aj po krytí vodiť na vychádzky iba na vodítku a zaistiť ich proti úteku.

Brezivosť

Brezosť fenky trvá priemerne 63 dní, šteňatá sa však môžu narodiť v tolerancii medzi 58. až 67. dňom. Pri opakovanom krytí je však potrebné pridať príslušný počet dňov. Po nakrytí by fenka mala mať niekoľko dňov kl'ud. V prvej polovici brezosti by však fenka mala mať režim aj záťaž, na akú bola navyknutá ešte pred nakrytím, to znamená dostatočný pohyb, správnu výživu, dobré ustajnenie a v neposlednej rade vynikajúce vzťahy so svojim majiteľom. Zo začiatku brezosti totiž fenka môže zmeniť svoje chovanie, môže byť viac spavá, pohodlnejšia, maznavejšia a má viac chuti k jedlu. U niektorých feniek sa naopak v určitej fáze brezosti prejavuje nechutenstvom. V polovici brezosti sa už plody v dutine brušnej dajú nahmatať, toto vyšetrenie by však mal prevádzať veterinárny lekár. Spoľahlivejšou metódou potvrdenia brezosti je však vyšetrenie ultrazvukom. V druhej polovici brezosti je už cítiť po priložení dlane na brucho fenky pohyby plodov. V druhej polovici brezosti je nutná zvýšená starostlivosť o fenku. Je potrebné prispôbiť stravu, znížiť a neskôr prerušiť jej fyzické aktivity a pracovné vyťaženie, sledovať jej chovanie. Brucho fenky sa v tomto období výrazne zväčšuje, zvlášť v slabínach. Asi 14 dní pred koncom brezosti je možné u fenky pozorovať prípravu k pôrodu. Mliečne žľazy sa zväčšujú, zväčšuje sa vulva. Fenka vyhľadáva pokojné miesta, viac pije a častejšie močí. V tomto období je potrebné nachystať miesto k pôrodu. Ideálnym miestom k pôrodu je drevená bedňa, umiestená na pokojnom mieste. Na pobyt v pôrodnej bedničke fenku postupne navykajte už pred pôrodom. Niekoľko dní pred pôrodom fenka znateľne obmedzí svoju fyzickú aktivitu, príma málo potravy a prejavuje sa u nej nervozita. V tomto období sa taktiež intenzívne snaží vytvoriť si vhodné miesto k pôrodu, preto ho už majte pripravené a fenke do bedne dajte starú deku alebo handry, ktoré môže trhať alebo si v nich brlôžok vyhrabávať. 12 – 24 hodín pred pôrodom dochádza k poklesu telesnej teploty na 36,5 – 37,5 stupňov Celzia. Avšak je potreba zdôrazniť, že tak, ako má každá fenka inú povahu, môžu sa známky blížiaceho sa pôrodu rôzniť.

Príprava na pôrod

Na pôrod sa nepripravuje iba fenka, ale mal by tak urobiť aj jej majiteľ. Je nutné pripraviť sa ako teoreticky, teda napríklad štúdiom literatúry, tak prakticky, prípravou pôrodných pomôcok. Pripravte si dostatok čistých plátenných handier, k ošetrovaniu šteňat Ajatin tinktúru, nit a nožničky, nádobu s teplou vodou a uterákom na umytie rúk, misku s vodou pre fenku, pokiaľ by sa potrebovala napiť, hodiť sa vám môže i termofor, kuchynská váha k zväženiu šteňat či papier a ceruzka k zaznamenaniu všetkého dôležitého. V dobe očakávania pôrodu je taktiež nutné vydezinfikovať miesto a miestnosť, kde bude pôrod prebiehať.

Pôrod

Šteňatka si sami povedia, kedy ma začať pôrod. Aj keď to vypadá asi trochu „pritiahnuté za vlasy“, je to pravda. Pôsobením hormónov nadladviniek plodov dochádza k uvoľneniu estrogénov (samičí pohlavné hormóny) v placente a to vedie následne k zvýšeniu produkcie tzv. prostaglandinov (tkaninové hormóny, v tomto prípade produkované priamo v maternici). Tie ukončia činnosť žltého

telieska, ktoré udržiava graviditu a uvoľní krčok maternice. Následné hormonálne zmeny vedú k vyvolaniu maternicových sťahov a vypusteniu plodu.

V každom prípade je možné pôrod rozdeliť do troch fáz:

V prvej fáze, teda v bezprostrednom nástupe pôrodu dochádza k otvoreniu krčku maternice. Objavujú sa aj sťahy maternice, na fenke však zatiaľ nie sú poznateľné. Môže taktiež dôjsť k výtoku plodovej vody. V tomto štádiu sa u fenky prehľbuje chovanie už vyššie popísané. Fenka hrabe prednými končatinami, vstáva, líha a vylizuje si pošvu. Chovanie fenky je však individuálne a nemusí byť pre majiteľov celkom zjavné. Táto fáza trvá obvykle 6 – 12 hodín, ale môže byť aj dlhšia.

Druhé štádium – vypudzovanie – začína úplným otvorením krčku maternice a prvými viditeľnými sťahmi a končí vypudením plodu, čím začína tretia fáza pôrodu, ktorá končí pôrodom placenty. Fenka, ktorá rodí viacej šteniat, než jedno, sa teda pohybuje medzi druhým a tretím štádiom. Väčšina feniek rodí v polohe ležmo na boku alebo na bruchu. V okamžiku, kedy cíti, že sa plod dostal do krčku maternice, snaží sa ho vytlačiť. Ešte v pôrodných cestách dochádza k prasknutiu prvého plodového obalu a výtoku plodovej vody. Po nej väčšinou po krátkej dobe vychádza prvé šteňa, ktoré je obalené druhým plodovým obalom. Z druhého plodového obalu šteňa vyslobodí lízaním či rozhryznutím fenka, v niektorých prípadoch je nutná pomoc chovateľa. Fenka potom intenzívnym lízaním odstraňuje zo šteňaťa plodovú vodu a obaly a napomôže tým šteňaťu k naštartovaniu normálneho dýchania. V niektorých prípadoch, kedy fenka nejaví o šteňa záujem, je opäť rada na majiteľovi, aby buďto spoločne s fenkou alebo sám šteňa zaopatril osušením a odstránením plodovej vody z dýchacích ciest. Pokiaľ fenka neprehryzie pupočnú šnúru, musí tak urobiť opäť majiteľ, a to najlepšie pretrhnutím asi 4 cm od pupku. Pupočnú šnúru podviažte niťou a jej pahýľ vydezinfikujte. Majiteľ sa musí snažiť čo najskôr narodené šteňa priložiť k struku, aby sa napilo mlieka. Intervaly medzi pôrodmi jednotlivých šteniat sa pohybujú medzi 15 až 60 minútami. Pokiaľ je pauza dlhšia, je na mieste konzultovať situáciu s veterinárnym lekárom.

Starostlivosť po pôrode

Rovnako tak ako po dobu pôrodu, je pre dobu po pôrode dôležitý pokoj. Po prehliadke šteniat je teda dobré nechať je v klude u matky a nesiahat' na ne. Fenke poskytnite krmivo a vodu. U šteniat je treba kontrolovať prisatie k strukom, nemenej dôležité je pravidelné váženie. Veľa majiteľov si šteňatá značí farebnými stužkami alebo retiazkami na krku, tento spôsob je možné len odporučiť. Šteňatá tak je možné označiť už behom pôrodu po vážení, majiteľ tak má prehľad, ako sa ktoré šteňa vyvíja. Po pôrode sa fenka približne 4 týždne čistí. Očistky sú tmavo zelené až krvavé a nemali by zapáchať. Ich množstvo sa postupne znižuje. Druhý deň po pôrode sa odporúča previesť kontrolu maternice ultrazvukom, aby sa vylúčila možnosť, že v maternici zostal neporodený plod. Medzi 10. a 20. dňom po pôrode sa prevádza odčervenie šteniat aj fenky. Pokiaľ pôrod prebieha fyziologicky a fenka sa o šteňatá stará sama, nie je potrebná žiadna zvláštna starostlivosť od chovateľa.